

Preview #1

Hoe Nederland en de VS in 1908 in Venezuela een 'regime change' forceerden

President Hugo Chavez riep in augustus 2007 dat alles in de 200-mijlzone tot het Venezolaanse erfgoed mag worden gerekend. Heeft hij een oogje op Curaçao? Dat eiland is hem, als symbool van het koloniale, imperialistische verleden, in ieder geval een doorn in het oog. Bij het bespelen van de nationale sentimenten grijpt Chavez graag terug op de geschiedenis. Eind 2005 verwees hij in een toespraak naar de internationale 'kanonneerboot'-diplomatie die Venezuela een eeuw geleden openlegde voor buitenlandse olie-investeringen. De Verenigde Staten zien ons als een bedreiging, zei hij, "zoals ze al honderd jaar lang hebben beweerd, sinds de dagen waarin ze mijn generaal ['mi general'] Cipriano Castro hebben afgezet, de eerste Venezolaanse president van de twintigste eeuw, een grote nationalist en bolivariaan." Bij die afzetting, in 1908, gaf een Nederlandse militaire actie, uitgevoerd vanaf Curaçao, de doorslag. En daarna begon, aldus Chavez in zijn toespraak, "de plundering van de Venezolaanse olie." Hier zit, zo valt gemakkelijk in te zien, oud zeer. Meer daarover in mijn boek over Royal Dutch Shell, dat over enige maanden zal verschijnen. Hier een korte preview (# 1).

In de eerste eeuw na zijn onafhankelijkheid (1811) was Venezuela regelmatig het toneel van burgeroorlog. In 1899 greep na een korte, felle strijd generaal Cipriano Castro de macht, een nationalist met groot wantrouwen tegenover het oude, kolonialistische Europa. Hij was niet bang aangelegd. Op een eis tot vergoeding aan Europese bedrijven die tijdens de gewelddadigheden vóór de machtsgreep schade hadden geleden, reageerde hij door enkele Europese koopvaardijsschepen in beslag te nemen. Ook de verhouding tussen Nederland en Venezuela – waarin de kolonie Curaçao toch al een bron van spanning vormde – raakte snel onder druk. Diverse keren kwamen Nederlandse onderdanen in Venezuela zonder vorm van proces in de gevangenis terecht.

In april 1902 verschenen ineens twee Nederlandse oorlogsbodems in de haven van Caracas. De nieuwe commandant van de Zeemacht in de West, kapitein-ter-zee Ellis bracht Cipriano Castro een 'beleefdheidsbezoek'. Met zijn schepen op schootsafstand probeerde Ellis de president in vloeiend Spaans te bewegen tot het rechtzetten van de incidenten uit het verleden, op grond van de 'harmonie tussen twee bevriende naties'. Veel hielp deze démarche niet, want eind 1902 zetten Duitsland, Engeland en Italië zwaarder geschut in en dwongen Castro via een zeeblokkade tot aanvaarding van internationale arbitrage over de schadeclaims. Dit Europese ingrijpen was voor de Amerikaanse president Theodore Roosevelt weer aanleiding om de 'Monroe'-doctrine uit te breiden en duidelijk te maken dat de VS vanaf nu Midden- en Zuid-Amerika als hún achtertuin beschouwden.

In dit krachtenveld kwam intussen in het oosten van Venezuela de eerste olieproductie (asfalt) op gang. Toen Cipriano Castro vervolgens in 1907 grote delen van het land als concessies toedeelde aan zijn (militaire) vrienden en medestanders, achtten de westerse mogendheden de tijd rijp voor een bewind dat wat vriendelijker stond tegenover buitenlands kapitaal. Die *regime change* liet niet lang op zich wachten. Castro verdacht de Venezolaanse vluchtelingengemeenschap op Curaçao ervan een staatsgreep te beramen. Om dat te bemoeilijken legde hij in mei 1908 het koopvaardijverkeer tussen Curaçao en Venezuela vrijwel stil. Vervolgens wees hij de Nederlandse gezant te Caracas uit, die zich in een interview – in een Nederlands blad – negatief over zijn regime had uitgelaten. Toen hij ook nog verbrak de betrekkingen met Den Haag verbrak en een Nederlands ultimatum naast zich neer legde, was de legitimatie voor een ingreep wel compleet.

Cipriano Castro had geen schijn van kans. Hij leed aan een ernstige ziekte (naar verluidt syfilis) en vertrok eind november voor behandeling naar Europa. Hij was nog niet weg of de Koninklijke Marine hield – na ruggespraak met de Amerikanen – een Venezolaanse kanonneerboot aan, en bracht die op naar Curaçao. Terwijl de dictator in Europa op de operatietafel lag, greep zijn vice-president Juan Vicente Gómez in Caracas de macht. De nieuwe machthebber – “overgeleverd aan de macht van het Noorden”, aldus Chavez – betaalde de schadevergoedingen, sloot vriendschap met de VS, maakte schoon schip met Nederland, en liet zich tot president kiezen.

Nadat dit staaltje Nederlands/Amerikaanse ‘kanonneerboot’-diplomatie de weg had geëffend voor buitenlands kapitaal, verwierf in 1911 het Amerikaanse bedrijf General Asphalt enorme concessies in dertien Venezolaanse staten. Omdat het zelf geen geld had voor de exploratie, verkocht ze deze in 1913 aan Koninklijke/Shell, die ook twee concessies verwierf in de omgeving van het meer van Maracaibo. Begin 1914 werden daar de eerste interessante hoeveelheden olie aangeboord, in een concessie genaamd *Mene Grande*, aan de oostzijde van het meer. Pas na de Eerste Wereldoorlog kwam de exploitatie goed op gang, maar vanaf begin jaren twintig groeide Venezuela uit tot een van de belangrijkste olielanden ter wereld.

Aan de ‘plundering van de Venezolaanse olie’ kwam medio jaren zeventig een einde, toen het land de olie-industrie nationaliseerde. Dat lijkt inmiddels lang geleden, maar zoals Hugo Chavez weer eens laat zien: oude imperialistische wonden zijn gemakkelijk open te rijten. De geschiedenis leert dat de daarbij opgeroepen gevoelens van uitbuiting en schending een uitstekende voedingsbodem vormen voor nieuwe territoriale aspiraties. Nederland en Curaçao zijn dus gewaarschuwd.

Bronnen:

- G.A.M. Beekelaar, 'Ellis, Abraham George (1846-1916)', in Biografisch Woordenboek van Nederland, www.inghist.nl , 22 augustus 2007
- Hugo Chavez, Bericht aan de Natie, toespraak van 14 december 2005, transcriptie op de website van de Venezolaanse overheid, www.gobiernoenlinea.ve , 22 augustus 2007.
- M. Riemens, Een frisse wind door een stoffig departement, Reneke de Marees van Swinderen (1908-1913), op de website Historie en Onderzoek van het Ministerie van Buitenlandse Zaken, www.diplomatiekegeschiedenis.nl , 15 augustus 2007.
- Dat Cipriano Castro aan syfilis leed, wordt gesuggereerd in de Engelstalige versie van internetencyclopedie Wikipedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Cipriano_Castro , 22 augustus 2007.